

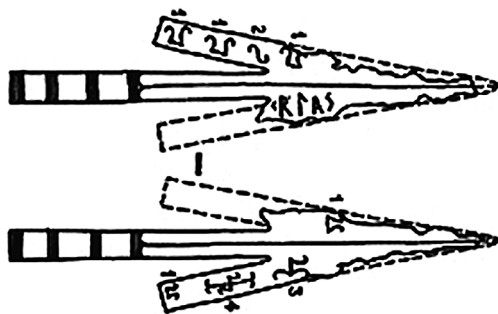
Piotr Garbacz
Høgskolen i Sørøst-Norge, Drammen
Piotr.Garbacz@hbv.no

INSKRYPCJA NA GRODZIE ROZWADOWSKIEJ WŁÓCZNI (KJ35): *IK ERULS CZY IK ERLAS?*¹

Słowa kluczowe: gocki, inskrypcje w starszym futharku, języki wschodniogermańskie, erilar, jarl, KJ35, język wandalski
Keywords: Gothic, Elder Futhark inscriptions, East Germanic languages, erilar, jarl, KJ35, Vandalic

Znaleziony w Rozwadowie w 1932 r. grot włóczni z runicznym napisem, pochodzący z okresu wędrówki ludów (według Piotra Kaczanowskiego (1988: 69) z okresu 150–220 n.e., według Pauliny Horbowicz et al. (2011: 9) z III w n.e., według Tienieke Looijengi (2003: 126, 128) z IV w. n.e.) jest jednym z najciekawszych znalezisk z tego okresu na terytorium dzisiejszej Polski, zob. ryc. 1². Badaczem, który w ostatnim czasie podjął się próby opisu oraz datowania grotu, jest Marek Wiatrowicz (2015: 64), natomiast sama historia znalezienia grotu przedstawiona jest szerzej w artykule Janusza Palucha (2015). W niniejszym artykule omawiam dwie różne interpretacje runicznego napisu: (1) **[i]k (e)r(u)ls** oraz (2) **[i]k (e)rlas**.

-
- 1 Przedstawiony artykuł jest rozszerzoną, *stricte* naukową wersją popularnonaukowej pozycji: Garbacz 2015. Za cenne uwagi autor dziękuje prof. Dominice Skrzypek z Katedry Skandynawistyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu i dr. Sverremu Stauslandowi Johnsenowi z Uniwersytetu w Oslo, a także anonimowym recenzentom „LingVariów”.
 - 2 Występujące na nim znaki, według Siergieja Jacenki (2009) sarmackie *tamgi*, znajduwane są na innych znaleziskach datowanych na okres II–III w. n.e. (ibid.).

Ryc. 1. Odwzorowanie grotu włóczni z Rozwadowa według Marcjana Śmiszki (1936: tabl. XXXIX).

Napis runiczny na grocie został odczytany przez Marcjana Śmiszkę (1936) jako sekwencja **IKRULS** i taki też odczyt przyjmuje się w literaturze poświęconej zabytkom pisma runicznego w starszym futharku (np. Krause, Jankuhn 1966: 81f., Looijenga 2003: 48). Inskrypcja z Rozwadowa (za publikacją Krause, Jankuhn 1966 oznaczana sygnaturą KJ35) uznawana była jednak za nieinterpretowalną. Jeśli założyć, że napis reprezentuje jakieś wczesnogermańskie słowo, to na pierwszy rzut oka sekwencja **IKRULS** niełatwo daje się połączyć ze znanymi wczesnogermańskimi leksemami. Biorąc pod uwagę okres, na który datuje się grot, oraz informacje historyczno-archeologiczne, napis musiałby być najprawdopodobniej w jakimś języku wschodniogermańskim (np. w języku gockim lub wandalskim). Jeżeli założymy, że uległ zniekształceniu od momentu, kiedy został wykonany, a przemawia za tym fakt, że grot z napisem znaleziono w grobie ciałaopalnym, to można domyślać się, że sekwencja **IKRULS** jest częścią jakiegoś wczesnogermańskiego słowa (bądź kilku słów). W niniejszym artykule, częściowo bazując na propozycji Bernarda Meesa (2003), dyskutuję dwa możliwe odczyty sekwencji **IKRULS** jako (1) **IK(e)R(u)LS** albo jako (2) **IK(e)RLAS**.

Pierwszy z odczytów został wymieniony już u Ralpa W.V. Elliotta (1980: 13), a rozwinięty później przez B. Meesa (2003: 50). Mees zakłada, że inskrypcja reprezentuje dwa słowa, wschodniogermański (gocki?) zaimek osobowy *ik* „ja” oraz rzeczownik **eruls*³ (ibid.). Odczyt **IK(e)R(u)LS** przypomina dobrze znaną z języka pranordyckiego (północnogermańskiego) sekwencję **ek erilar/ek irilar** poświadczoną zarówno na fibuli z Bratsbergu, włóczni z Kragehul, amulecie z Lindholm, kamieniach runicznych z Järsberg i By, brakteacie z Väsby/Åskatorp, klifie w Veb-lungsnes oraz być może na fibuli z Etelhem (Mees 2003: 50). Język pranordycki

3 Z punktu widzenia językoznawstwa jest sprawą drugorzędną, w jakim języku wschodniogermańskim wykonany jest napis, czy to w wandalskim, czy w gockim, ponieważ oba języki najpewniej były blisko spokrewnione. Założenie, że napis jest w języku wandalskim, dawałoby jednak możliwość pewnych spekulacji, na przykład tej, że język ten nie przeszedł procesu synkopy samogłosek wygłosowych w rdzeniach a-tematowych (patrz poniżej).

używany był na obszarze południowej Skandynawii między około III w. n.e. a IX w. n.e. (a więc m.in. w okresie wędrówki ludów). Z okresu tego pochodzi szereg zabytków runicznych, wykonanych na przedmiotach szczególnej wagi, a także na kamieniach, które później, w okresie wikingów (IX–XIII w. n.e.) staną się najczęstszym nośnikiem napisów runicznych. Z tego samego okresu pochodzą zabytki runiczne w języku wschodniogermańskim (językach wschodniogermańskich), m.in. na regrocie włóczni z Kowla (III w. n.e.), na naszyjniku z Pietroassa (III–V w. n.e.) oraz najprawdopodobniej na rozwadowskim grocie (III–IV w. n.e.). Jak jednak zauważa Magnús Snædal (2011: 233), żadna ze znanych runicznych inskrypcji nie może z pewnością być uznana za gocką (a nawet za wschodniogermańską), dotyczy to również inskrypcji z naszyjnika z Pietroassa oraz z grotu włóczni z Kowla.

Aby dojść od napisu **ikrlus** do sekwencji **[i]k (e)r(u)ls**, tak jak chcieliby tego R.W.V. Elliott (1980) oraz B. Mees (2003), należy założyć co następuje. Pierwsza runa, zwana *kaunan*, a mająca wartość fonetyczną /k/, jest resztką wschodniogermańskie-go zaimka osobowego *ik* „ja” (por. gockie *ik* „ja”), jako że runa zwana *isaz*, mająca wartość fonetyczną /i/, uległa zniszczeniu (grot został ułamany przed runą zwaną *kaunan*). Gdyby napis był wykonany w języku pranordyckim, oczekiwalibyśmy formy *ek* „ja” (ryc. 2).

Ryc. 2. Runy *isaz* (po lewej) i *kaunan* (po prawej).

Między runą *kaunan* a runą *raido* nie ma odstępów, jako że w napisach runicznych często nie zaznaczano odstępów między słowami. Runa zwana *ehwaz* mająca wartość fonetyczną /e/ albo uległa zniszczeniu, albo jej nie było, jakkolwiek kontynuant pgerm. **erlaz* bez początkowej samogłoski nie jest poświadczony w żadnej z sekwencji **ek erilar/ek irilar** wymienianej przez Meesa (2003: 50)⁴. Ponadto, co ważniejsze, musiała nastąpić metateza (przestawka) run *uruz* i *laguz* oznaczających odpowiednio /u/ i /l/ z <lu> do , a więc z zamierzonego **eruls* na poświadczone **(e)rlus**. Takie założenie przyjmuje się, wiedząc, że **erlaz* należy do klasy rdzeni a-tematowych oraz że język gocki poświadczony w przekładzie Nowego Testamentu Wulfili (*Codex Argentus*) synkopuje wygłosowe /a/ oraz /i/ w rdzeniach a-tematowych i w rdzeniach i-tematowych (goc. *dags*, pnord. **dagar*, pgerm. **dagaz*; goc. *gasts*, pnord. *gastir*, pgerm. **gastiz*)⁵. W ten sposób docieramy od **ikrlus** do **[i]k (e)r(u)ls**. Jeżeli sekwencja **ikrlus** powinna być odczytana **[i]k (e)r(u)ls**, a więc

4 Inną możliwością jest, że pierwsza runa nie jest runą *isaz*, lecz runą *ehwaz*, jakkolwiek teza ta jest trudna do obronienia, jeśli wziąć pod uwagę kształt runy w opisie i na rysunku Śmieszki (1936).

5 Naturalnie zakłada się wówczas, że napis **ikrlus** wykonany jest w języku gockim.

tak, jak chce tego Mees (2003), to mamy tutaj do czynienia z jedynym germańskim poświadczeniem kontynuanta pgerm. **erulaz*, znanego do tej pory jedynie w źródłach łacińskich i greckich (*Eruli* i **Ἐρουλοι*), a więc tego samego słowa co **erilar** i *jarl*, tyle że z sufiksem *-ul-*. Gdyby słowo dotrwało do czasów późniejszych, oczekiwalibyśmy formy **erular* w języku pranordyckim, która dałaby późniejsze **iorular* > **iorulr* aż do staroislandzkiego **ǰorull*⁶. Ta forma nie jest jednak poświadczona ani w okresie pranordyckim, ani w późniejszych okresach, co naturalnie nie oznacza automatycznie jej braku w jakimś wczesnym języku germańskim, np. tym użytym w napisie rozwadowskiego grotu.

Druga, ciekawsza możliwość to założenie, że sekwencja **ǰkrlus** winna mieć odczyt **[ǰk (e)rlas**. Śmiszko (1936) stwierdza, iż przedostatnia runa, *uruz*, oznaczająca /u/, ma wygląd runy *ansuz*, oznaczającej /a/. Powodem, dla którego Śmiszko zakłada, że runa powinna być odczytana jako *uruz*, jest fakt, że srebro wlane w uprzednio wytrawione kwasem rowki runy wylało się najprawdopodobniej podczas procesu palenia (grot został znaleziony w grobie po pochówku ciałałpalnym) i dało kształt runy *ansuz*. Jako że rozwadowski grot zaginął podczas II wojny światowej, niemożliwe jest przeprowadzenie na nim dalszych badań. Jeśli jednak skłonić się ku temu, że wbrew Śmiszce przedostatnia runa na grocie to mimo wszystko *ansuz*, to nie musimy zakładać przestawki run *uruz* i *laguz* oznaczających odpowiednio /u/ i /l/ z <lu> do , ale musimy też przyjąć, że w czasie gdy napis powstał, wczesny język wschodniogermański, w którym wykonano napis, nie przeszedł procesu synkopy w rdzeniach a-tematowych i i-tematowych. Z języków wschodniogermańskich poświadczony jest tylko język gocki, głównie dzięki tłumaczeniu Nowego Testamentu autorstwa biskupa ariańskiego Wulfili (ca 311–383 n.e.), spisany jako *Codex Argentinus* na początku VI w. n.e. zapewne na terenie dzisiejszych północnych Włoch (Rawenna) dla króla Ostrogotów, Teodoryka Wielkiego⁷. W tekście tym rdzenie a-tematowe i i-tematowe uległy już synkopie, a więc gockie kontynuanty pragermańskich wyrazów **dagaz* ‘dzień’ (rdzeń a-tematowy) i **gastiz* ‘gość’ (rdzeń i-tematowy) mają w *Codex Argentinus* odpowiednio formy *dags* i *gasts*, podczas gdy rdzenie u-tematowe nie uległy synkopie, w związku z czym kontynuanta pragermańskiego **handuz* ‘ręka’ ma w języku gockim formę *handus*. Trudno spekulować, kiedy proces synkopy nastąpił w języku gockim, jednak zarówno fakt, że występuje ona tylko w niektórych rdzeniach, jak i to, iż we wcześniejszym stadium blisko z gockim spokrewnionego języka pranordyckiego (III–VI w. n.e.) jest ona jeszcze zupełnie

6 Rozwój byłby następujący: w pnord. **erular* samogłoska /ɛ/ uległaby frakturze pod wpływem wygłosowego /a/ do pnord. **iorular*, następnie w procesie synkopy to samo /a/ wypadłoby, dając pnord. **iorulr*, a następnie sekwencja /lr/ podległaby asymilacji całkowitej do /l:/, przy czym również dokonałby się proces przegłosu /o/ pod wpływem /j/ do /jø/, a więc otrzymalibyśmy staroislandzkie **ǰorull*, jako że allofon fonemu /ø/ zapisywany jest w staroislandzkim jako <ǰ>.

7 Snædal (2009) argumentuje za uznaniem tak zwanego gockiego epigramu z *Codex Salmasianus* („inter *eils* goticum *scapia matzia iadrincan*”) za epigram wandalski.

nieobecna, może sugerować, że wschodniogermański język poświadczony na rozwadowskim grodzie tego procesu jeszcze nie przeszedł (przynajmniej w rdzeniach a-tematowych, do których należy słowo pgerm. *erlaz). Takie założenie pozwalałoby na dopuszczenie odczytu [i]k (e)r^las. Jeśli więc przyjmiemy, że runiczny napis na rozwadowskim grodzie w istocie zawiera słowo (e)r^las, oznaczałoby to, iż mamy do czynienia z jedynym poświadczonym kontynuantem pragermańskiego *erlaz, z którego rozwinęło się staroislandzkie jarl. Jest to kontynuant jak najbardziej oczekiwany, wzięwszy pod uwagę trojaką formę pragermańskiego sufiksu (*-il, *-ul, *-l) tworzącego *nomen agentis* z rdzenia *er- (< pie. *H₁er-) oraz fakt istnienia stisl. jarl, który to wyraz nie mógł się rozwinąć z żadnej innej formy oprócz *erlar⁸. Rozwój byłby następujący: w języku gockim (i być może w innych blisko z nim spokrewnionych językach wschodniogermańskich) pgerm. *erlaz uległoby tylko procesowi ubezdźwięcznienia dźwięcznych spółgłosek wygłosowych (w tym przypadku /z/ > /s/), którego rezultatem byłaby forma *erlas. W językach skandynawskich rozwój był bardziej złożony: pgerm. *erlaz przeszło najpierw przez proces tak zwanej fraktury, co oznacza, że początkowa samogłoska /ɛ/ uległa dyftongizacji do /ia/ pod wpływem ostatniej samogłoski w słowie, tj. /a/, a więc do pnord *iarlar. Dyftong /ia/ rozwinął się w połączenie półsamogłoski /j/ i samogłoski /a/ i w staroislandzkim uzyskał ortograficzną reprezentację <ja> (por. stisl. jarl). Poprzez tak zwany rotacyzm, a więc zmianę głoski /z/ w głoskę /t/, końcowe /z/ stało się najpierw dźwiękiem [r], a więc podobnym do tego, który w języku czeskim oddawany jest przez literę <ř>, a w przyjętej transliteracji run jako <R>. Te dwa procesy dały niepoświadczoną wczesną pranordycką formę *iarlar. Następnie w procesie synkopy, czyli całkowitej lub częściowej redukcji samogłosek w pozycji nieakcentowanej (głównie na końcu wyrazu oraz w prefiksach), zachodzącym w językach skandynawskich między VI a IX w. n.e., samogłoska /a/ wypada, dając późną pranordycką formę *iarlr. Połączenie zapisywane jako lr uległo asymilacji do /l/, co w końcu dało staroislandzką, wielokrotnie poświadczoną formę jarl.

Zarówno napis [i]k (e)r(u)ls, jak i napis [i]k (e)r^las moglibyśmy przetłumaczyć jako „ja Herul”. Podobne tłumaczenie proponuje Elliot (1980: 13): „One of these inscriptions, that of the Rozwadów spearhead, has been tentatively interpreted as ‘I belong to the Heruli’”. Ta interpretacja wymaga jednak komentarza. Nazwa własna Herul, poświadczona m.in. w łacinie jako Eruli, Aeruli czy Erol i oraz w grece jako m.in. Ἐρουλοὶ z nieetymologicznym /h/ w nagłosie wyrazu (skąd obecna forma historiograficzna Herul), oznacza członka wczesnojermańskiego plemienia

8 Zgodnie ze znanymi nam prawami dźwiękowymi staroislandzkie słowo jarl nie może pochodzić od pranordyckiego *erilar. Samogłoska /i/ w *erilar nie podlega bowiem synkopie, a więc pnord. *erilar mogłoby jedynie rozwinąć się w niepoświadczone pnord. *jarilar, następnie w pnord. *jarilr i dalej najprawdopodobniej w stisl. *jærill (pod wpływem przegłosu /i/ na /a/, który dałby /æ/).

Herulów i łączona jest często właśnie z runicznym słowem **erilar**, a także z późniejszym germańskim terminem *jarl* (stang. *eorl*, stisl. *jarl*, ang. *earl*), por. Mees (2003: 41–43). Założenie, że wyrazy **erilar**, *Heruli* oraz *jarl/eorl* są wariantami tego samego słowa, nie jest nowe, występuje ono już u Adolfa Noreena (1903) oraz przez cały XX wiek u różnych autorów, por. Mees (2003: 43–44). Aby wykazać ten sam źródłosłów wszystkich trzech form (formy *jarl/eorl* traktowane są jako jedna forma), należy założyć, że sufiks *-il* (jak w **erilar**), sufiks *-ul* (jak w *Heruli*) oraz sufiks *-l* (jak w *jarl* oraz *eorl*), to w rzeczywistości trzy różne formy kontynuujące jeden sufiks używany do tworzenia *nomen agentis*, które odpowiednio kontynuują praindoeuropejskie **-el-*, **-l-* oraz **-l-* (ibid.: 44). Taka alternacja według Meesa (ibid.: 44–47) może być odbiciem wcześniejszych form odmiany. Z podobną sytuacją mamy do czynienia w wyrazach oznaczających plemię Wandalów, którego nazwy poświadczane są jako *Vandili*, *Vandali* i *Vanduli* (ibid.). Zjawisko to określane jest często mianem *Suffix-ablaut*⁹. Mees (ibid.: 47) wnosi z tego, że wyrazy *Eruli*, **erilar**, *jarl/earl* musiały mieć to samo znaczenie we wczesnym stadium języków germańskich oraz że wywodzą się z praindoeuropejskiego rdzenia **H₁er-*, który rozszerzony o sufiks **(e)l*, tj. **H₁er-(e)l-* oznaczałby „wielki, możny, wyjątkowy”, a zatem „pan, władca” (ibid.: 50). Wnioskując z zachowanych użycí słowa **erilar** w języku pranordyckim, wydaje się jednak, że oznaczało ono również pozycję społeczną (ibid.). Spotykane również tłumaczenie terminu **erilar** jako „mistrz run” jest według Meesa (ibid.: 55) anachronizmem, jako że napisy runiczne typu **ek erilar runor waritu** (kamień z Järsberg, KJ 70) tj. „ja **erilar** runy wyryłem” mogące pozornie świadczyć o tym, że wspomniany **erilar** był osobą, która faktycznie wykonała napis, w rzeczywistości raczej oznaczają, że **erilar** był koncepcyjnym zleceniodawcą napisu runicznego, a nie jego fizycznym wykonawcą (zob. Ebel 1963). Jeżeli zaś chodzi o związek między **erilar** a antyczną nazwą własną *Eruli*, to Mees (2003: 60) twierdzi, iż słowo **erilar** oznaczało dowódcę wojska, „troop commander” we wczesnogermańskiej hierarchii społecznej i było odpowiednikiem późnorzymskiego tytułu *comes*. Można zatem założyć, że łacińska nazwa własna *Eruli* oraz jej grecki odpowiednik *Ἐρουλοι* wynikają z błędnego pojęcia, że rzeczownik oznaczający status społeczny jest nazwą etniczną grupy. Proces taki zaszedł również w przypadku nazwy własnej *Deutsch*, która kontynuuje wcześniejszy pragermański przymiotnik **þiudiskaz* zbudowany z rzeczownika **þeudō* ‘lud’ oraz sufiksu **-isk* wraz z końcówką fleksyjną dla mianownika lp. rodzaju męskiego **-az*, tak więc słowo oznaczające *ludowy* stało się nazwą własną.

Napis na rozwadowskim grocie jest szczególnie interesujący. Jeżeli przyjmiemy za Meesem (2003), że sekwencja **]krlus** powinna być odczytana jako **[i]k (e)r(u)ls**, to

9 Innym przykładem podobnej alternacji sufiksu, będącej odbiciem wcześniejszych form odmiany, są germańskie rzeczowniki oznaczające słowo „woda”: ang./nid. *water* „woda” oraz jego nordyckie odpowiedniki szw. *vatten* czy isl. *vatn*, por. hetyckie formy *wātar* (mianownik lp.) oraz *witenaš* (dopełniacz lp.) oraz wiele innych należących do klasy rdzeni *r/n*-tematowych (Hoffner, Melchert 2008: 124–125; Forthson 2010: 123).

grot jest jedynym *germańskim* poświadczeniem kontynuantu pragermańskiego wyrazu **erulaz* (obok antycznych poświadczeń łacińskich i greckich, patrz wyżej), niepoświadczonego nigdzie później w językach germańskich, a dającego hipotetyczne stisl. **jǫrull*. Jeżeli zaś założymy, wbrew Meesowi (2003), że sekwencja]*krlus* winna mieć odczyt]*i]k (e)rlas*, otrzymamy poświadczony wczesnogermański poprzednik stisl. *jarl*, a jednocześnie kontynuant pragermańskiego **erlaz*. Z uwagi na to, że rozwadowski grot zaginął, nie jesteśmy w stanie na podstawie bliższych studiów przedmiotu zdobyć empirycznych danych, które pozwoliłyby ostatecznie potwierdzić lub wykluczyć jedną z wyżej wymienionych hipotez. Niemniej jesteśmy w stanie stwierdzić na pewno, że obie alternatywy odczytu pokazują, iż rozwadowski napis ma szczególne znaczenie dla studiów nad (fonetycznym) rozwojem wariantów pranordyckiego słowa **erilar**.

Skróty

ang. – angielski

goc. – gocki

isl. – islandzki

nid. – niderlandzki

pnord. – pranordycki

pgerm. – pragermański

pie. – praindoeuropejski

stang. – staroangielski

stisl. – staroislandzki

szw. – szwedzki

Literatura

EBEL E., 1963, *Die Terminologie der Runentechnik*, Göttingen.

ELLIOTT R., WARREN R.V.E., 1980, *Runes: An Introduction*, Manchester.

FORTHSON B.W. IV, 2010, *Indo-European Language and Culture. An Introduction*, Oxford.

GARBACZ, P., 2015,]*krlus*. *Jak rozumieć napis na grodzie rozwadowskiej włóczni*, [w:] A. Garbacz (red.), *Z przeszłości miasta Rozwadowa i okolic*, Stalowa Wola, s. 73–79.

HOFFNER H.A. JR., MELCHERT H.C., 2008, *A Grammar of the Hittite Language*, cz. 1: *Reference Grammar*, Winona Lake, Indiana.

HORBOWICZ P. ET AL., 2011, *Runy*, W. Maciejewski (red.), „Acta Sueco-Polonica. Monografie” 2, Warszawa.

JACENKO S.A., 2009, [= C.A. Яценко], *Знаки собственности сарматского облика (gakk/nishan) в сельских районах Боспорского царства I–III вв. н.э.*, [w:] A.A. Масленников (red.), *Древности Боспора*, t. 13, Москва, s. 539–552.

KACZANOWSKI P., 1988, *Chronologia inkrustowanych grotów broni drzewcowej z okresu wpływów rzymskich z obszaru europejskiego Barbaricum*, [w:] M. Gedl (red.), *Scripta Archaeologica*, Warszawa – Kraków, s. 51–75.

- KRAUSE W., JANKUHN H., 1966, *Die Runeninschriften im älteren Futhark*, „Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften in Göttingen, Philologisch-Historische Klasse 3”, Folge 65, Göttingen.
- LOOIJENGA T., 2003, *Texts and Contexts of the Oldest Runic Inscriptions*, London.
- MEES B., 2003, *Runic erilar*, „North-Western European Language Evolution” („NOWELE”) 42, s. 41–68.
- NOREEN A., 1903, *Suffixablaut im Altnordischen*, „Indogermanische Forschungen” 14, s. 396–402.
- PALUCH J., 2015, *Przyczynek do historii badań archeologicznych w Rozwadowie i okolicach*, [w:] A. Garbacz (red.), *Z przeszłości miasta Rozwadowa i okolic*, Stalowa Wola, s. 35–54.
- SNÆDAL M., 2009, *The ‘Vandal’ Epigram*, [w:] „*Filologia Germanica – Germanic Philology*” t. 1, *Lingua e Cultura del Goti – Language and Culture of the Goths*, Mediolan, s. 181–215.
- SNÆDAL M., 2011, *The Runic Inscriptions from Kovel and Pietroassa*, [w:] P. Lendinara, F.D. Raschellà, M. Dallapiazza (red.), *Saggi in onore di Piergiuseppe Scardigli*, „Jahrbuch für Internationale Germanistik” 105, Bern – Berlin – Bruxelles – Frankfurt am Main – New York – Oxford – Wien, s. 233–243.
- ŚMISZKO M., 1936, *Grot dziryty z runicznym napisem z Rozwadowa nad Sanem*, „Wiadomości Archeologiczne” 14, s. 140–146, XIX–XX.
- WIATROWICZ M., 2015, *Tajemnice rozwadowskiej włóczni*, [w:] A. Garbacz (red.), *Z przeszłości miasta Rozwadowa i okolic*, Stalowa Wola, s. 59–75.

The Rozwadów spearhead inscription (KJ35): *ik eruls* or *ik erlas*?

Summary

The paper discusses two possible interpretations of the (East Germanic?) runic inscription found in Rozwadów, Poland (KJ35), which reads]**kr**l**us**. Two alternatives are proposed: (1) [i]k (e)r(u)ls, and (2) [i]k (e)rlas, both with the meaning ‘I belong to the Heruli’. The first alternative assumes that the rune *kaunan* is a remainder of the first person personal pronoun *ik* ‘I’ known from Gothic, whereas the preceding rune *isaz* has been destroyed as the spearhead is broken just before *kaunan*. Then, the expected rune *ehwaz* is absent; we can either guess it was destroyed, or never written at all. The last assumption here is a metathesis of *uruz* and *laguz* from the intended **eruls* to the attested (e)rlus, and the syncope in a-stems. The second alternative is similar but it argues that the last but one rune should be read *ansuz*, not *uruz*, and moreover, it assumes neither the metathesis of *uruz* and *laguz*, nor the syncope in a-stems. If the inscription]**kr**l**us** is to be read [i]k (e)r(u)ls, it would contain the only known Germanic attestation of a continuant of the Proto-Germanic **erulaz*, later to yield the Old Norse form **jørull*. If, on the other hand, it is to be interpreted as [i]k (e)rlas, it would be the only attestation of a continuant of the Proto-Germanic form **erlaz* predating Old Norse *jarl*. Both hypotheses show that the inscription is of great importance for the studies on the (phonetic) development of the word known from Proto-Nordic as **erilar**.